

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

พื้นที่สูงหมายถึงพื้นที่ภูเขาหรือพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 500 เมตรขึ้นไป อยู่ห่างไกลจากเขตเมือง ครอบคลุมพื้นที่ 67.22 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 53 ของพื้นที่ 20 จังหวัด พื้นที่ร้อยละ 88 ของหมู่บ้านมีการคมนาคมลำบาก หน่วยงานภาครัฐเข้าดำเนินงานได้ไม่ทั่วถึง ประชากรบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย ชาวเขา ชนกลุ่มน้อย และคนไทยกว่า 10 ชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ร้อยละ 36.67 คนไทยพื้นราบ ร้อยละ 26.19 ชนเผ่าม้ง ร้อยละ 8.27 ชนเผ่ามูเซอ ร้อยละ 6.80 ชนเผ่าลัวะ ร้อยละ 4.79 และชนเผ่าอาข่า ร้อยละ 4.05 ครอบคลุมพื้นที่ 4,148 กลุ่มบ้าน ซึ่งร้อยละ 91 อยู่ในภาคเหนือ มูลนิธิโครงการหลวง จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2512 มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูง 468 กลุ่มบ้าน 73 ตำบล ใน 6 จังหวัดภาคเหนือ ประชากร 49,624ครัวเรือน จำนวน 191,181 คน โดยยึดหลักการพัฒนาตามภูมิสังคมหรือเชิงพื้นที่ (Area Approach) ขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักการทรงงาน 3 ประการ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่นด้วยการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมบนพื้นที่สูง เพื่อเพิ่มประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่พื้นที่ต้นน้ำของประเทศ และที่สำคัญที่สุด คือ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรชาวเขาให้ดีขึ้น พร้อมทั้งเสริมสร้างความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรี และความเท่าเทียมในความเป็นคนไทยของราษฎรชาวเขาและราษฎรพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำไปสู่ความสงบสุขของสังคม ความมั่นคงในชีวิต และความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนในแผ่นดินไทยและนานาชาติ

จากผลสำเร็จของโครงการหลวงที่ก่อให้เกิด “ต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน” และความจำเป็นที่จะแก้ไขปัญหพื้นที่สูงซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน การสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีเป้าหมายดำเนินการพัฒนาพื้นที่สูงโดยยึดรูปแบบการดำเนินงานของโครงการหลวงเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งนี้คณะรัฐมนตรีได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง “สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) หรือ สวพส. ” ในปี พ.ศ. 2548 ดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 44 แห่ง ครอบคลุม 616 กลุ่มบ้านใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ประชากรทั้งสิ้น 256,955 คน โดยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้โครงการหลวงในการส่งเสริมอาชีพภาคการเกษตร การพัฒนากลุ่มเกษตรกร การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งขับเคลื่อนโดยนักพัฒนาของ สวพส. ที่ประจำการในพื้นที่ ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรแกนนำสามารถผลิตอาหารที่เพียงพอสำหรับครัวเรือนและมีรายได้เพิ่มขึ้น

ผลสำเร็จทั้งของมูลนิธิโครงการหลวง และ สวพส. เกิดจากการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ โดยการให้ความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อจัดการผลผลิตทางการเกษตรและการตลาด รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างรักก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนที่เข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูงจำเป็นต้องอาศัยบทบาท

หญิงชายที่เท่าเทียม โดยเฉพาะชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่มีความจำเพาะและแตกต่างไปตามแต่ละภูมิสังคม บทบาทสตรีในการร่วมพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงยังไม่ครอบคลุมเนื่องจากข้อจำกัดของโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางอำนาจภายในครอบครัวและชุมชน ดังนั้น การศึกษาบทบาทสตรีชาติพันธุ์ในการพัฒนาความมั่นคงด้านอาหาร รายได้ ความอยู่ดีมีสุข และบทบาทในการเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นที่สูงที่ได้รับการพัฒนา มากกว่า 5 ทศวรรษจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในปีแรกของงานวิจัย (พ.ศ. 2564) เน้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและบทบาทสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนบนพื้นที่สูง ซึ่งจะทำให้ทราบสถานะ บทบาท และโอกาสในการยกระดับการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของหญิงชายอย่างเท่าเทียมกัน ช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศในชุมชนบนพื้นที่สูง รวมถึงความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) ที่ประเทศไทยเป็นเข้าร่วมเป็นภาคี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (SDG) ลำดับที่ 5 ว่าด้วยความเสมอภาคทางเพศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของสตรีบนพื้นที่สูงที่ได้รับการพัฒนา
- (2) เพื่อศึกษาบทบาทสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนบนพื้นที่สูง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- (1) การศึกษาและกำหนดมิติการประเมินการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต (ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย)
- (2) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของสตรีบนพื้นที่สูง จำนวน 7 ชาติพันธุ์
- (3) การศึกษาบทบาทสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนบนพื้นที่สูง เช่น รายได้ เงินออม และภาระหนี้สิน เป็นต้น

1.4 ระยะเวลาดำเนินงาน

ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2563 ถึง 30 ธันวาคม 2564